

Spitsbergen

Vogels als klimaatmeters

TEKST HANS PEETERS

Honderd leden van Vogelbescherming voeren met het Nederlandse onderzoeksschip Ortelius van Hansweert naar Spitsbergen. Aan boord was ook onze hoofdredacteur. Binnenkort brengt dezelfde Ortelius een Nederlandse wetenschappelijke expeditie naar dit noordpoolgebied. Die zal onder meer de relatie tussen klimaatverandering en vogelstand meten.

Juni 2015. Vanmiddag bereikten we het driftijs van de Spitsbergen-archipel. Hier bestaat de Noordelijke IJszee - zover ons oog reikt - uit een immens uitgestrekte vlakte van water en drijfijis. We raken overweldigd door de intense rust en ongerepte natuur. Onderweg hierheen werden we afwisselend vergezeld door jan-vangenten en papegaaiduikers. Voor ons uit doorkliefden orka's en witsnuitdolfijnen het water. Afgelopen dagen zeilden noordse stormvogels langs ons schip; ze raakten met de vleugelpunten de ruige golven net niet. Inmiddels zijn ze opgevolgd door kleine alken, die als badeendjes voorbij zoeven. Dit is de eerste *North Atlantic Odyssey* van Vogelbescherming Nederland, georganiseerd in samenwerking met Inezia Tours.

Ijsberenland

Het idee van Vogelbescherming is om haar leden kennis te laten maken met de ongerepte natuur van het noordpoolgebied. Om intens te genieten van overweldigende aantallen vogels als papegaaiduikers, dikbekzeekoeten, kleine alken, koningseiders en rosse franjepoten. En om tegelijkertijd stil te staan bij ontwikkelingen als klimaatverandering en opwarming van de aarde. En eerlijk is eerlijk; Inezia Tours levert met deze reis een substantiële financiële bijdrage aan ons verdere vogelbeschermingswerk.

‘We gaan op zoek naar de gevolgen van menselijk handelen in één van de meest afgelegen wildernissen’

Maarten Loonen, expeditieleider

Het toeval wil dat van 19 tot 29 augustus hetzelfde onderzoeksschip Ortelius met zestig Nederlandse wetenschappers aan boord een expeditie maakt rond Spitsbergen. Expeditieleider Maarten Loonen, als universitair hoofd-docent verbonden aan het Arctisch Centrum in Groningen: “We gaan op zoek naar de gevolgen van menselijk handelen in één van de meest afgelegen wildernissen. Een gebied waar momenteel grote veranderingen optreden doordat het er de laatste jaren aanzienlijk warmer is geworden. Het is een plek waar vroeger al veel onderzoek door Nederlandse wetenschappers is gedaan. Nu gaan we weer. Grootser en met een bredere opzet.”

Zelf werkt Loonen ‘s zomers op het Nederlands poolstation in Ny-Alesund: al vijftientig jaar lang. In die tijd heeft hij de hoeveelheid ijs zien afnemen en daarmee ook de aantallen ringelrobben die zich bij het ijs ophouden. Ringelrobben staan op het menu van ijsberen, die daardoor worden gedwongen op ander voedsel over te schakelen. De laatste jaren worden ijsberen meer en meer op het land gesignaleerd. Geen ongevaarlijke situatie!

Vogelvlooiën terroriseren brandganzen

Ook op vogelgebied heeft Loonen een en ander zien veranderen. Zo is het aantal grote jagers behoorlijk uitgebreid, terwijl rosse franjepoten juist afnemen. Het belangrijkste onderzoekswerk van Maarten Loonen richt zich echter op de brandgans en de noordse stern. Die brandgans is de laatste decennia flink uitgebreid. Zeventig jaar geleden werden er 243 individuen geteld. De huidige populatie bedraagt 36.000 vogels: meer dan 150 keer zoveel. Broedden brandganzen eerst op de kliffen en rotsen, tegenwoordig zitten ze zelfs midden in het hoofddorp Longyearbyen. Op de toendra is de begrazingsdruk enorm toegenomen; aan de

NEDERLANDSE RUNT CAMPING OP SPITSBERGEN

Als Michelle van Dijk uit De Lier in 2001 voor het eerst op Spitsbergen komt, is ze meteen verkocht.

“De rust, ruigte en ruimte hadden me meteen in hun greep. Oneindig ongerepte natuur en ik dacht: hier wil ik nooit meer weg. Toen ik terug naar huis moest, heb ik dan ook wel een traantje gelaten.”

De aantrekkingskracht van de archipel boven de noordpoolcirkel is onbedwingbaar. Ze leest alles wat los en vast zit en in 2004 keert ze als gids terug. Vanaf dan verblijft ze de zomermaanden op Spitsbergen en wisselt ze haar gidsenwerk af met het beheer van de camping in Longyearbyen.

“In 2007 kwam de camping te koop en ik heb niet lang na hoeven denken. Sinds die tijd mag ik me eigenaresse noemen van de noordelijkste camping ter wereld. ‘s Zomers verblijf ik op Spitsbergen en de rest van het jaar run ik mijn eigen bloemenkwekerij in het Westland.”

De stoere, maar innemende 42-jarige Van Dijk vergezelt de Nederlandse wetenschappelijke expeditie SEES.NL in augustus als assistent-expeditieleider. Haar grote drijfveer is mensen een onvergetelijke vakantie bezorgen en ze tevens bewust maken van de kwetsbaarheid van de natuur. En dat is zeker aan de orde op Spitsbergen. Kijk op www.spitsbergen-svalbard.nl

KLEINE ALK Roy de Haas/Agami

westkant van Spitsbergen bijvoorbeeld zien we steeds minder gras.

Loonen: “Tegenwoordig struinen ijsberen de nesten af om de eieren te consumeren. Tegelijkertijd stelen grote burgemeesters eieren uit nesten, pikken kleine jagers ze in het nest stuk en plukken grote jagers en poolvossen de kuikens van de toendra. Brandganzen zijn in trek. De laatste jaren is er nauwelijks sprake van broedsucces, maar of dat enkel aan de predatie ligt?”

Drie jaar geleden ontdekte Loonen dat de brandganseieren waren besmeurd met poepjes en bloedvlekjes. Het werk van vogelvlooiën, die niet eerder op Spitsbergen werden waargenomen. Tegenwoordig komen ze er massaal voor; een groot aantal eieren zit werkelijk helemaal onder. “Het blijkt nu dat de eieren met de meeste vlooiënstront het eerst uitgehaald of stuk gepikt worden door rovers. We weten hier nu nog vrij weinig van en dit vraagt om meer onderzoek. Daarom starten we dit jaar ook in Nederland onderzoek naar vogelvlooiën in brandgansnesten. Er broeden vandaag de dag ook grote aantallen brandganzen in eigen land, zodat we mooi vergelijkingsonderzoek kunnen doen.” >>

foto: Cecilia Sandström

De expeditie van Maarten Loonen onderzoekt wat het effect van klimaatverandering op de vogelpopulaties van Spitsbergen is.

BRANDGANS Jasper Doest/NatureInStock

KLEINE JAGER Hans Peeters

POOLVOS Jack Folkers

Poolvossen roven niet alleen eieren van brandganzen, maar ook van eiders

Nederlandse expeditie

De Nederlandse wetenschappelijke expeditie SEES.NL, richt zich niet alleen op vogels. De deelnemers vertegenwoordigen breed uiteenlopende specialismen en vullen elkaar goed aan. Maarten Loonen: "Er zijn archeologen, geologen, biologen en ornithologen aan boord. Ons doel is om de kennis over veranderingen in het poolgebied te vergroten. We streven er naar om in de toekomst multidisciplinair onderzoek te kunnen blijven doen en de samenwerking te vergroten.

Bijzonder is dat er ook mensen meegaan als Piet Oosterveld, Ko de Korte en Paul de Groot, die in 1968 al overwinterden op Spitsbergen. Zij kunnen uit eigen ervaring de veranderingen van de afgelopen 53 jaar vergelijken. Erg spannend." Met de expeditie reizen ook journalisten mee van onder andere VARA's Vroege Vogels en het NOS Journaal •

Kijk op www.sees.nl en www.poolstation.nl